

QARAMALLARDA GIPODERMATOZ KESELLIGI HÁM ONIŇ ALDIN ALIW ILAJLARI

Teñizbay Baxiyev Niyetbaevich

SamDVMCHBU NF magistr

Annotaciya: *Usı maqalada qaramallarda ushırasatuǵın gipodermatoz keselliginiń kelip shıǵıw sebepleri, qozdırwshıları, rawajlanıw ózgeshelikleri, klinikalıq belgileri, ekonomikadaǵı áhmiyeti hám profilaktika ilajları sáwlelendirilgen. Gipodermatoz qaramallardıń ónimdarlıǵına unamsız tásir kórsetetuǵın parazitár keselliklerdiń biri esaplanadı. Kesellik haywan organizminde parazitlik etiwshi Hypoderma túrine tiyisli gújim lichinkaları arqalı kelip shıǵadı. Maqalada kesellikti erte anıqlaw, emlew hám onıń aldın alıw boyınsha zamanagóy usıllar analizlengen.*

Gilt sózler: *gipodermatoz, qaramal, Hypoderma bovis, Hypoderma lineatum, parazit, lichinka, veterinariya, profilaktika, diagnostika, sharwashılıq.*

Kirisiw

Sharwashılıq awıl xojalıǵınıń áhmiyetli tarmaqlarınan biri bolıp, xalıqtı azıq-awqat ónimleri menen támiyinlewde úlken orın tutadı. Qaramalshılıq tarawınıń nátiyjeliligi haywanlardıń densawlıǵı hám joqarı ónimdarlıǵı menen tikkeley baylanıslı. Túrli juqpalı hám parazitár kesellikler sharwashılıq ónimleriniń kólemin azaytıp, ekonomikalıq zıyan keltiriwi múmkin.

Parazitár kesellikler arasında gipodermatoz ayrıqsha orın iyeleydi. Bul - qaramallarda Hypoderma áwladına tiyisli gújim shıbınlarınıń lichinkaları keltirip shıǵaratuǵın sozımalı invaziyalıq kesellik esaplanadı. Kesellik dúnyanıń kóplegen mámleketlerinde ushırasadı hám sharwashılıq xojalıqlarına sezilerli ekonomikalıq zıyan jetkeredi. Gipodermatoz aqıbetinde haywanlardıń salmaǵı kemeyedi, sút hám gósh ónimdarlıǵı páseyedi, teri sapatı jamanlasadı, sonday-aq haywanlarda ulıwma hálsizlik gúzetiledi.

Hypoderma bovis hám Hypoderma lineatum túrleri qaramallarda gipodermatozdıń tiykarǵı qozdırwshıları bolıp tabıladı. Olardıń urǵashıları jaz aylarında qaramal denesindegi júnlerge máyek qoyadı. Máyekten shıqqan lichinkalar teri arqalı organizmge kirip, belgili bir waqıt dawamında toqımalar boylap migratsiya etedi. Keyinirek olar haywannıń arqa bóleginde teriniń astına jaylasıp, túyinshekler payda etedi.

Gipodermatoz tek ǵana veterinariyalıq emes, bálki ekonomikalıq kózqarastan da áhmiyetli mashqala bolıp tabıladı. Sol sebepli keselliktiń biologiyası, patogenezı, klinikalıq belgileri hám profilaktika ilajların úyreniw úlken áhmiyetke iye.

Gipodermatozdıń rawajlanıw cikli

Gipodermatoz keselligin Hypoderma áwladına tiyisli taraw shıbınlarınǵın lichinkaları payda etedi. Eń kóp tarqalǵan túrleri Hypoderma bovis hám Hypoderma lineatum esaplanadı.

Urgashı taraw shıbını jaz máwsiminde qaramallardıń ayaq hám dene bólimindegi júnlerine máyek qoyadı. Birneshe kúnnen keyin máyeklerden lichinkalar shıǵıp, teri arqalı organizmge ótedi. Lichinkalar birneshe ay dawamında organizm toqımaları boylap háreketlenedi. Olar organizmde belgili bir migratsiya jolların basıp ótip, keyinirek arqa bóliminiń teri astına jaylasadı.

Lichinkalardıń teri astında ósiwi nátiyjesinde diametri birneshe santimetrge shekem bolǵan túyinshekler payda boladı. Túyinsheklerdiń ortasında dem alıw ushın kishkene tesik payda boladı. Rawajlanıwın tamamlǵan lichinkalar teri arqalı sırtqı ortalıqqa shıǵıp, topıraқта quwırshaqqa aylanadı. Keyinirek olardan jetilgen shıbınlar shıǵadı hám cikl jáne dawam etedi.

Keselliktiń patogenezi

Lichinkalardıń organizm boylap háreketleniwi haywan toqımalarında mexanikalıq zıyanlanıwları keltirip shıǵaradı. Olar ajratatuǵın zatlar jergilikli qızarıw processlerin rawajlandıradı. Teri astındaǵı lichinkalar átirapında biriktiriwshi toqıma kapsulası payda boladı.

Parazitlerdiń tásirinen haywan organizminde allergiyalıq reaksiyalar da rawajlanıwı múmkin. Bul jaǵday haywannıń ulıwma awhalına unamsız tásir kórsetedi. Uzaq dawam etken invaziya nátiyjesinde haywanlardıń immun sisteması hálsirewi múmkin.

Gipodermatozdıń klinikalıq belgileri

Gipodermatozdıń dáslepki basqıshlarında klinikalıq belgiler anıq kórbewi múmkin. Biraq, buqa shıbınlarınǵın ushıw dáwirinde qaramallarda tınıshsızlıq kúsheyedi, olar basın tez-tez silkiydi, qashıwǵa háreket etedi hám azıq qabıl etiw belsendiligi tómeydi. Bul jaǵday haywanlarda stress jaǵdayınıń rawajlanıwına sebep boladı.

Keselliktiń keyingi basqıshlarında haywanlardıń arqası, beli hám quyımshaq aymaqlarında teri astı túyinleri payda boladı. Bul túyinler lichinkalardıń rawajlanıwı nátiyjesinde payda bolıp, olardıń orayında sırtqı ortalıq penen baylanısqa kishkene dem alıw tesigi payda boladı. Túyinler siypap kórilgende awırıwlı bolıwı múmkin. Ayırım jaǵdaylarda olardan serozlı yamasa serozlı-irińli ajırmalar shıǵıwı baqlanadı.

Parazitlerdiń uzaq múddetli tásiiri haywan organizminiń ulıwma jaǵdayına unamsız tásir kórsetedi. Nátiyjede tiri salmaqıń kemeyiwi, sút ónimdarlıǵınıń tómeyiwi, azıqlıq zatlardıń sińiwi jamanlasıwı hám teri sapasınıń buzılıwı baqlanadı. Intensiv zıyanlanıw jaǵdaylarında haywanlarda hálsizlik hám ónimdarlıqtıń sezilerli dárejede tómeyiwi belgilenedi.

Ekonomikalıq áhmiyeti

Gipodermatoz sharwashılıq tarawına úlken ekonomikalıq zıyan keltiretuǵın parazitár keselliklerdiń biri esaplanadı. Kesellik aqıbetinde haywanlardıń ósiw pátı tóménleydi hám ónimdarlıq kórsetkishleri páseyedi. Sút baǵdarındaǵı qaramallarda sút ónimdarlıǵı kemeyse, gósh baǵdarındaǵı haywanlarda tiri salmaqtıń artıwı ástenleydi.

Keselliktiń jáne bir áhmiyetli ekonomikalıq aqıbeti teri shiyki zatınıń sapası páseyiwı menen baylanıslı. Lichinkalar rawajlanǵan jerlerde teride nuqsanlar hám tesikler payda boladı, bul bolsa bılǵarı sanaatı ushın mólsherlengen shiyki zat bahasınıń kemeyiwine alıp keledi. Sonday-aq, kesellikti anıqlaw, emlew hám profilaktika jumısların ámelge asırıw ushın qosımsha qarǵı hám miynet resursları talap etiledi.

Gipodermatozdı anıqlaw usılları

Gipodermatoz diagnostikası klinikalıq, epizootologiyalıq hám laboratoriyalıq tekseriwler tiykarında ámelge asırıladı. Kesellikti anıqlawda haywanlardıń arqa bólimi hám bel aymaǵın siypap kóriw úlken áhmiyetke iye. Teri astındaǵı túyinlerdiń bar bolıwı gipodermatozǵa tán belgilerdiń biri esaplanadı.

Diagnostika processinde aymaqta keselliktiń tarqalıw dárejesi, haywanlardı saqlaw sharayatları hám epizootiyalıq jaǵday da esapqa alınadı. Zamanagóy veterinariya ámeliyatında kesellikti erte basqıshlarda anıqlaw maqsetinde serologiyalıq tekseriw usıllarınan da paydalanıladı. Bul usıllar klinikalıq belgiler ele kórnegen dáwirde-aq invaziyanı anıqlaw imkaniyatın beredi.

Gipodermatozdıń aldın alıw ilajları

Gipodermatozǵa qarsı gúreste profilaktika ilajları sheshiwshi áhmiyetke iye. Profilaktika jumısları keselliktiń biologiyalıq ózgeshelikleri hám onıń qozdırıwshılarınıń rawajlanıw cikli esapqa alınǵan halda shólkemlestiriliwi kerek. Qaramallardı turaqlı veterinariyalıq tekseriwden ótkeriw, epizootiyalıq jaǵdaydı qadaǵalaw hám óz waqtında profilaktikalıq qayta islew kesellik tarqalıwınıń aldın alıwda úlken áhmiyetke iye.

Bókene shıbınlarınıń belsendi máwsimi tawsılǵannan keyin haywanlarǵa veterinariya qánigesiniń usınısı tiykarında antiparazitár preparatlardı qollanıw joqarı nátiye beredi. Bunda tawardıń barlıq haywanlarına bir waqıttıń ózinde islew beriw keselliktiń tarqalıw qáwpin azaytadı. Sonıń menen birge, sharwashılıq obyektlerinde sanitariya-gigiena qaǵıydalarına qatań ámel etiw, haywanlardıń azıqlanıw hám saqlaw sharayatların jaqsılaw da gipodermatoz profilaktikasınıń áhmiyetli quramlıq bólegi bolıp esaplanadı. Ilimiy izertlewler sonı kórsetedi, profilaktika ilajların turaqlı ámelge asırıw gipodermatoz tarqalıwın sezilerli dárejede kemeytiw imkaniyatın beredi.

Juwmaq

Gipodermatoz qaramallar arasında keń tarqalǵan parazitár keselliklerden biri bolıp, ol haywanlardıń den sawlıǵına, ónimdarlıǵına hám sharwashılıq xojalıqlarınıń

ekonomikalıq nátiyjeliligine unamsız tásir etedi. Keselliktiń qozdırıwshıları bolǵan Hypoderma bovis hám Hypoderma lineatum lichinkaları haywan organizminde uzaq waqıt dawamında rawajlanıp, toqımalarǵa mexanikalıq hám toksik tásir kórsetedi. Nátiyjede haywanlardıń tiri salmaǵı kemeyedi, sút hám gósh ónimdarlıǵı páseyedi, sonıń menen birge, teriniń sapası jamanlasadı.

Gipodermatozǵa qarsı gúresiwde kesellikti óz waqtında anıqlaw, epizootik jaǵdaydı úzliksiz baqlaw hám nátiyjeli profilaktikalıq ilajlardı ámelge asırıw ayrıqsha áhmiyetke iye. Ásirese, gók bóget shıbınlarınıń biologiyalıq rawajlanıw ózgesheliklerin esapqa alǵan halda antiparazitar preparatlardı qollanıw keselliktiń tarqalıwınıń aldın alıwda joqarı nátiyje beredi. Sonıń menen birge, haywanlardı saqlaw hám baǵıw shárayatların jaqsılaw, veterinariya-sanitariya talaplarına qatań ámel etiw de gipodermatozǵa qarsı gúresiwdiń áhmiyetli baǵdarlarınan biri esaplanadı.

Juwmaqlap aytqanda, gipodermatozdıń aldın alıw hám oǵan qarsı kompleksli ilaj-sharalardı ámelge asırıw qaramallardıń den sawlıǵın saqlaw, ónimdarlıqtı arttırıw hám sharwashılıq tarawındaǵı ekonomikalıq joǵaltıwlardı azaytıwǵa xızmet etedi. Bul bolsa sharwashılıq tarawınıń turaqlı rawajlanıwın támiyinlewde áhmiyetli faktor bolıp tabıladı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Taylor M.A., Coop R.L., Wall R.L. Veterinary Parasitology. 4th Edition. Wiley-Blackwell, 2015.

2. Акбаев М.Ш., Василевич Ф.И., Акбаев Р.М. Паразитология и инвазионные болезни животных. Москва: КолосС, 2008.

3. Акбаев М.Ш., Василевич Ф.И., Т.В. Балагула, Н.К. Коновалов. Паразитология и инвазионные болезни животных "Колос" 2001